

Gazze'nin Suriye'ye (Olası) Yansımaları

Ömer Özkizilcik
22.12.2023

Giriş

İsrail'in Gazze ve Batı Şeriy'a yönelik politikaları ve Hamas'ın 7 Ekim tarihinde düzenlediği saldırı sonrasında, İsrail'in Gazze'ye yönelik ağır bombardımanı ve saldırıları başlamıştır. Daha sonrasında kara harekâtına dönüşen saldırının bölgesel etkileri ve yansımaları merak konusudur. Savaşın ilk günlerinde çatışmanın tüm Ortadoğu'ya yansımaları endişesi bulunuyorken Suriye'yi ve Suriye'deki savaşı da nasıl etki edeceği merak ediliyordu.

Bu rapor Gazze'deki gerilimin ve savaşın Suriye'ye yansımalarını ve gelecekteki etkilerini ele alacaktır. Bu bağlamda öncelikle askerî boyutta İran destekli Şii milisler ile İsrail ve yine İran destekli Şii milisler ile ABD arasındaki gerilim ele alınacaktır. Daha sonra ise diplomatik ve siyasî seviyede, Gazze'nin Esed rejiminin normalleşme sürecine yönelik etkisi ortaya konulacaktır. Son tahlilde ise geleceğe yönelik bir projeksiyon olarak Gazze sonrası dönemde Suriye'de ABD, İsrail ve Arap devletleri tarafından İran karşıtı politikaların uygulanıp uygulanmayacağı, uygulanırsa nasıl uygulanabileceği analiz edilecektir.

İsrail, ABD ve İran Üçgeninde Kontrollü Eskalasyon

Hamas'ın 7 Ekim tarihinde İsrail'e yönelik gerçekleştirdiği saldırı ve akabinde yaşanan İsrail'in Gazze'ye yönelik orantısız saldırısı, tüm bölgede gerilimi artırmış ve eskalasyon dediğimiz adım adım tırmanan bir gerilime yol açmıştır. 7 Ekim öncesinde var olan, fakat düşük yoğunluklu seyreden bazı çatışma dinamikleri alevlenmiştir. İsrail – Lübnan sınırındaki ve Irak'taki gerilimin yanında Suriye'de de bazı gelişmeler ve olaylar yaşanmıştır. Temel olarak özetlenecek olursa İsrail, ABD ve İran üçgeninde iki ayrı cephede kontrollü bir eskalasyon yaşanmıştır. Birinci cephe İsrail ile İran destekli Şii milisler arasındaki yükselen gerilimdir. İkinci cephe ise ABD ile İran destekli Şii milisler arasında yaşanan gerilimdir.

İsrail – İran Destekli Şii Milisler Cephesi

7 Ekim olayının akabinde İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları başlamıştır. Özellikle ilk günlerde İsrail bombardımanının nereye varacağı ve İsrail'in hedefinin ne olduğu bilinmemekteydi ve çatışma alevinin Lübnan ve Suriye'ye sıçraması olasılıklar arasında sayılıyordu. Bu bağlamda Suriye'de bulunan başta Hizbullah olmak üzere İran destekli Şii milislerin İsrail'e yönelik saldırıları olmuştur. Özellikle İsrail tarafından işgal edilen Golan Tepeleri milislerin ana hedefindeydi. 10 Ekim tarihinde Suriye'den İsrail'e doğru saldırılar başlamış ve azalan bir yoğunlukta günümüze kadar devam etmiştir.

İran destekli Şii milisler tarafından yapılan saldırılarda temelde üç farklı saldırı yöntemi benimsenmiştir. En çok öne çıkan yöntem havanlar ile yapılan saldırılardır. Bu saldırılar askerî

olarak çok sınırlı etkiye sahip olsalar da özellikle sembolik olarak önemlidir. İkinci en çok kullanılan yöntem ise roket saldırıları olmuştur. Roketler ile yapılan saldırılar askerî olarak daha etkin ve tehlikeli olsalar da İran destekli Şii milislerin kullandıkları silahların İran'ın envanterinde olan roketler arasında daha düşük kalibreli ve menzilli olanlarıdır. Kullanılan üçüncü saldırı yöntemi ise dronlar ile düzenlenen saldırıdır. Bilindiği üzere, İran destekli Şii milislerin çok güçlü bir dron saldırı kapasitesi bulunmaktadır. Örneğin; Yemen'deki Husiler'in Suudi Arabistan'a yönelik düzenledikleri saldırılar⁽¹⁾ . veya Irak'taki Haşdi Şabi unsurlarının Erbil Havaalanı'na karşı düzenlediği dron saldırıları⁽²⁾ . dikkat çekmiş ve önemli ölçüde etki de göstermişlerdir. İran destekli Şii milislerin dron kullanım kabiliyetine ilaveten, Suriye sahasında dron kullanımını çok yaygın ve etkin olarak kullandığı bilinen bir olgudur. 5 Ekim tarihinde kimliği belirsiz dronlar Humus'taki askerî okulda düzenlenen mezuniyet törenini hedef almış ve 10'u albay rütbesinde olmak üzere onlarca kişinin hayatını kaybetmesi ile sonuçlanmıştır⁽³⁾ . İran destekli Şii milislerde benzer ve belki de daha gelişmiş bir kapasite bulunmaktadır. Ancak İsrail'e yönelik düzenlenen dron saldırısı bir okulu hedef aldığı için askerî manada 'mesaj' ve 'uyarı' haricinde bir değeri bulunmamaktadır.

Tarih	Hedef Alınan Yer	Saldırı Yöntemi	Sorumlu Aktör	Not
10 Ekim	İsrail	-	İran Destekli Şii Milisler	İsrail, "Suriye'den İsrail'e yönelik bir dizi saldırının tespit edildiğini" ve buna karşılık verildiğini açıkladı.
14 Ekim	İsrail	Roket Saldırısı	İran Destekli Şii Milisler	İsrail, Suriye'den atılan iki roketin açık alana düştüğünü ve buna kendisinin de topçu ateşi ile karşılık verdiğini bildirdi.
24 Ekim	İsrail'in kuzeyi	Roket Saldırısı	İran Destekli Şii Milisler	İsrail, Suriye'den iki roket saldırısı gerçekleştirildiğini ve buna yanıt olarak topçu ateşi açtığını bildirdi.
28 Ekim	Golan Tepeleri	Hava Saldırısı	İran Destekli Şii Milisler	Golan Tepelerine yönelik bombardımana yanıt olarak İsrail'in, Suriye'nin güneyindeki Kuneytra bölgesindeki Esed rejimi karakollarına ve İran destekli Şii milis mevzilerine saldırı düzenlediği bildirildi.

⁽¹⁾ Ben Hubbard, Palko Karasz ve Stanley Reed, "Two Major Saudi Oil Installations Hit by Drone Strike, and U.S. Blames Iran", The New York Times, 14 Eylül 2019, <https://bit.ly/3t6XBet> .

⁽²⁾ Al Jazeera, "Airport in Iraq's Kurdish region hit by deadly drone attack", 18 Eylül 2023, <https://bit.ly/3RdLGnn>.

⁽³⁾ Ümran Stratejik Araştırmalar Merkezi, "Aylık Suriye Bülteni "Gazze'nin Gölgesinde Suriye" Ekim 2023", 13 Kasım 2023, <https://bit.ly/4858X1r>.

29 Ekim	İsrail	Roket Saldırısı	İran Destekli Şii Milisler	İsrail, roket atışlarına yanıt olarak Suriye topraklarındaki askerî altyapıyı vurduğunu duyurdu.
9 Kasım	İsrail, Eilat'ta bir okul	Dron Saldırısı	İran Destekli Şii Milisler	İsrail, Suriye'den gelen bir İHA'nın Eilat'ta bir okulu vurmasına tepki olarak İsrail Silahlı Kuvvetlerinin saldırıyı gerçekleştiren örgütü vurduğunu bildirdi.
11 Kasım	Golan Tepeleri	Roket Saldırısı	İran Destekli Şii Milisler	İsrail, Golan Tepelerine atılan ve açık bir alana düşen iki roketle yanıt olarak Suriye'deki hedeflere topçu ateşi açıldığını doğruladı.
14 Kasım	Golan Tepeleri	Roket Saldırısı	İran Destekli Şii Milisler	İsrail, Golan Tepelerine atılan iki roketle mütekabiliyet olarak Dera'nın batı kırsalına topçu ateşi açtığını belirtti.
3 Aralık	Golan Tepeleri	Roket Saldırısı	İran Destekli Şii Milisler	Golan Tepelerine atılan roketlere mütekabiliyet olarak İsrail'in Şam'ın güney kırsalına ve Kuneytra bölgesine yönelik topçu ateşi açtığını belirtti.

Tablo 1 İran Destekli Şii Milislerin İsrail'e Yönelik Saldırıları

Her ne kadar Suriye'de İran destekli Şii milisler Gazze'deki gerginliğe tepki olarak İsrail'i hedef alsada İsrail'in 7 Ekim öncesinden beri zaten devam eden bir bombardıman stratejisi bulunmaktaydı. Bu strateji 7 Ekim tarihinden sonra durmamış, tam aksine daha da güçlenmiştir. Hatta İran destekli Şii milisler İsrail'i hedef almadan önce, İsrail hava kuvvetleri 9 Ekim tarihinde Irak ile Suriye arasındaki Elbu Kemal bölgesini bombalamıştır. Bilindiği üzere, Elbu Kemal İran'ın Lübnan'a kadar uzanan kara ikmal hattının Irak-Suriye arasındaki yegâne geçiş noktasıdır. İsrail'in bu bombardımandaki amacı İran'ın ikmal hattını sekteye uğratmak olduğu düşünülmektedir.

İsrail, İran'ın ikmal hattını kesmek veya sekteye uğratmak amacıyla bir dizi hava saldırısı daha düzenlemiştir. Kara ikmal hattına ilaveten hava ikmal hattını da sekteye uğratmak adına Halep Havaalanı ve Şam Uluslararası Havaalanı toplam altı kez hedef alınmıştır. İsrail hava kuvvetlerinin bombardımanları sonucunda iki havaalanı geçici süreliğine de olsa kullanılamamış ve uçuşlar durmuştur. İsrail'in ikmal hatlarına karşı düzenlediği hava saldırılarına ilaveten, bazı askerî noktaların da bombalandığı görülmüştür. Özellikle Golan

Tepelerine yakın Dera bölgesinde aralarında radar istasyonunun da olduğu bazı askerî noktalar hedef alınmıştır. İlaveten Şam ve çevresinde cephenin arkasında bulunan askerî hedefler de bombalanmıştır. Hava harekâtları ile hedef alınan diğer bir nokta ise Lazkiye olmuştur. Esed rejiminin hava savunma kabiliyetini hedef alan bu saldırı, İsrail'in Suriye'de daha rahat hava harekâtları icra etmesi için olduğu değerlendirilmektedir.

Hava harekâtlarına ilaveten İsrail'in Suriye topraklarındaki İran destekli Şii milisleri topçu sistemleriyle hedef aldığı görülmektedir. Dera bölgesindeki hedefler topçu sistemleri ile bombalanmıştır. Özellikle Dera bölgesine yönelik İsrail bombardımanı dikkat çekicidir. Nitekim 2018 yılında Rusya'nın arabuluculuk yaptığı uzlaşma anlaşmaları sonucunda Esed rejimi, Dera bölgesindeki ÖSÖ güçlerini pasifize etmiş veya uzlaşma anlaşmalarına razı etmişti⁽⁴⁾. Bu dönemde İsrail ile Rusya arasında yoğun bir görüşme trafiği olmuş ve Rusya, İran ve İran destekli Şii milislerin Dera vilayetine girmesine müsaade etmeyeceği yönünde garanti verdiği kamuoyuna yansımıştı⁽⁵⁾.

Tarih	Hedef Alınan Yer	Saldırı Yöntemi	Sorumlu Aktör	Not
9 Ekim	Irak-Suriye sınırındaki Elbu Kemal kasabası	Hava Saldırısı	İsrail	
10 Ekim	Kuneytra'ya bağlı Sisvan ve Sariya Sayda köyleri ile El Cumo Tepesi	Topçu Atışı	İsrail	Hizbullah tarafından Golan Tepelerine havan atılması üzerine gerçekleşti.
12 Ekim	Şam Uluslararası Havaalanı Halep Havaalanı	Hava Saldırısı	İsrail	
13 Ekim	Şam ve güneyi	İHA Uçuşu	İsrail	İsrail'e ait İHA'lar Şam ve güneyinde uçuş gerçekleştirdi.
14 Ekim	Dera'ya bağlı Sahım El Golan bölgesindeki Ayn Zakar köyü	Topçu Atışı	İsrail	Hizbullah'a bağlı Filistinli güçlerin Golan Tepelerine havan atması üzerine gerçekleşti.

⁽⁴⁾ Kutluhan Görücü ve Ömer Özkızılcık, "Analiz: Uzlaşmadan Kuşatmaya Dera'da Neler Oluyor?", 14 Ekim 2023, <https://bit.ly/48fSBE5>.

⁽⁵⁾ Paul McLoughlin, "Israel and Russia team up to get rid of Iran's troops in southern Syria", The New Arab, 1 Haziran 2018, <https://bit.ly/486yLKw>.

14 Ekim	Halep Havaalanı	Hava Saldırısı	İsrail	
15 Ekim	Dera'ya bağlı Sahım El Golan bölgesi	Topçu Atışı	İsrail	Hizbullah'a bağlı Filistinli güçlerin Golan Tepelerine havan atması üzerine gerçekleşti.
16 Ekim	Şam	Hava Savunma Sistemi	Esed Rejimi	İsrail'e ait İHA, rejim hava savunma sistemleri tarafından düşürüldü.
19 Ekim	Şam	Hava Savunma Sistemi	Esed Rejimi	İsrail'e ait dron, rejim hava savunma sistemleri tarafından düşürüldü.
22 Ekim	Şam Uluslararası Havaalanı Halep Havaalanı	Hava Saldırısı	İsrail	
24 Ekim	Dera'ya bağlı Havd El Yermük bölgesinde Abden ve Camle köyleri arasında bulunan Abden Askerî Kışlası	Füze Saldırısı	İsrail	Golan Tepelerinin füzeler ile hedef alınmasının üzerine gerçekleşti. İsrail'in toplam yedi füze attığı belirtildi.
25 Ekim	Dera'ya bağlı Karfa kasabesindeki Radar Üssü ve İzra kasabesindeki 12'nci Tümen	Hava Saldırısı	İsrail	İsrail, hava saldırısına müteakip bölgeye uyarı bildirimleri attı. Bildiride "Suriye ordusunun komutanları ve mensuplarına göre, Filistinli terörist gruplar Suriye topraklarından İsrail topraklarına roket atmaya devam ediyor. Suriye topraklarından gerçekleştirilen sabotaj eylemlerinin tüm sorumluluğu Suriye ordusu komutanlarına, özellikle de 112. Tuğay komutanına aittir. İsrail devletine yönelik her sabotaj eylemi demir yumrukla karşılanacaktır" denildi.
25 Ekim	Halep Havaalanı	Hava Saldırısı	İsrail	
30 Ekim	Dera'daki iki askerî nokta	Hava Saldırısı	İsrail	İsrail, Lübnan ve Suriye'den gelen saldırılara yanıt verdiğini duyurdu.
8 Kasım	Lübnan'ın Baalbek bölgesi yönünden, Suriye'nin güneyindeki bazı askerî noktalar	Hava Saldırısı	İsrail	

11 Kasım	Suriye ve Lübnan Hizbullah'a ait bir atış rampası ve askeri mevzi	Hava Saldırısı	İsrail	İsrail hava kuvvetleri, Suriye'deki saldırının Golan Tepeleri yönünden gelen saldırıya yanıt olarak düzenlendiğini; Lübnan'da ise Hizbullah'ın hedef alındığını duyurdu.
12 Kasım	Dera'ya bağlı Nava bölgesindeki 112. Mekanize Tugay Birliği	Hava Saldırısı	İsrail	Golan Tepelerine yönelik bombardımandan sorumlu komutanın hedef alındığı belirtildi.
17 Kasım	Şam ve çevresi	Hava Saldırısı	İsrail	Yerel saatle 02.25'te Şam çevresindeki bazı bölgelere hava saldırısı düzenledi.
19 Kasım	Lazkiye	Hava Saldırısı	İsrail	İsrail'in Lazkiye'deki hava savunma mevzilerini vurduğu belirtildi.
22 Kasım	Şam ve çevresi	Hava Saldırısı	İsrail	Şam'a bağlı Madamiye el Kalamun ve Katife bölgelerindeki İran destekli Şii milis üsleri hedef alındı. Ayrıca Hz. Zeynep'in türbesinin yakınlarındaki bir İran destekli Şii milis üssü bombalandı. Bombardımanda İran destekli Şii milisler ile beraber çalışan dört Suriye vatandaşı hayatını kaybetti.
2 Aralık	Şam	Hava Saldırısı	İsrail	Hz. Zeynep'in türbesinin yakınlarındaki İran destekli Şii milis üssü yeniden hedef alındı.
6 Aralık	Kuneytra	İHA Uçuşu	İsrail	İsrail'e ait İHA'ların Kuneytra bölgesinin üstünde uçuş gerçekleştirdiği aktarıldı.

Tablo 2 İsrail'in Suriye'ye Yönelik Saldırıları

ABD – İran Destekli Şii Milisler Cephesi

Gazze'deki gerilimin ve savaşın Suriye'ye doğrudan yansımalarının ikinci bir boyutu da ABD ile İran destekli Şii milisler arasındaki cephede olmuştur. İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarına ve ABD'nin İsrail'e olan desteğine bir cevap olarak Suriye ve Irak hattında birçok Amerikan üssü İran destekli Şii milisler tarafından hedef alınmıştır. Saldırıların çoğunluğu Irak sathındayken, Suriye'de de Amerikan askerî üsleri İran destekli Şii milislerin hedefine girmiştir. Bilindiği üzere 7 Ekim tarihinden önce de Amerikan askerleri ile İran destekli Şii milisler arasında Suriye hattında bazı gerilimler ve karşılıklı saldırılar yaşanmaktaydı. Var olan

mevcut gerilim Gazze ile beraber daha fazla alevlenmiş ve zamanla eski eskalasyon seviyesine doğru geri düşmüştür.

İran destekli Şii milisler tarafından Irak'tan daha çok Suriye'deki Amerikan askerleri hedef alınmıştır. 18 Ekim ile 5 Aralık tarihi arasında düzenlenen 93 saldırıdan 42'si Irak'taki Amerikan üslerini, 51'i de Suriye'deki Amerikan varlığını hedef almıştır. Irak'taki İran destekli Şii milis varlığı daha güçlü olmasına, Amerikan askerî varlığının sayı ve üs olarak daha çok olmasına ve Amerikan üslerinin coğrafi olarak daha kolay hedef alınabilecek yerlerde olmasına rağmen saldırılarda Suriye'nin öne çıkması dikkat çekmiştir.

İran Destekli Şii Milisler Tarafından Hedef Alınan Amerikan Üsleri			
El Esed Üssü, Irak	26	El Ömer Petrol Tesisi, Suriye	12
Harir Üssü Irak	8	Rumeylan Hava Üssü, Suriye	5
Erbil Havaalanı, Irak	7	Şedadi, Suriye	9
'Yeşil Bölge', Irak	1	Malikiye, Suriye	1
Tenef, Suriye	7	Konoko, Suriye	10
Tel Baydar, Suriye	3	'Green Village', Suriye	4

Tablo 3 İran Destekli Şii Milislerin Amerikan Üslerine Yönelik Saldırıları

İran destekli Şii milislerin Amerikan üsleri ve askerlerine yönelik saldırılarına karşın Amerikan hava kuvvetleri dört ayrı tarihte Suriye ve Irak'taki İran destekli Şii milis varlığını hedef almıştır. ABD'nin hava saldırılarına ilaveten, ekonomik ve diplomatik olarak da adım atılmıştır. Bu bağlamda ABD Dışişleri Bakanlığı Ketaib Seyyid el Şuheda grubunu ve onun liderini terör örgütleri listesine eklemiştir⁽⁶⁾ Amerikan Hazine Bakanlığı ise Irak'taki Ketaib Hizbullah'la ilintili altı kişiyi yaptırım listesine dâhil etmiştir⁽⁷⁾.

Tarih	Hedef Alınan Yer	Saldırı Yöntemi	Sorumlu Aktör	Not
27 Ekim	Suriye, Deyrizor	Hava Saldırısı	ABD	Suriye'nin Deyrizor bölgesindeki İran destekli Şii milisler hedef alındı.
30 Ekim	Suriye, Deyrizor	Topçu Atışı	ABD	Suriye'nin Deyrizor bölgesindeki İran destekli Şii milisler hedef alındı.
8 Kasım	Suriye, Deyrizor	Hava Saldırısı	ABD	Suriye'nin Deyrizor bölgesindeki İran destekli Şii milisler hedef alındı.
9 Kasım	Suriye, Deyrizor	Topçu Atışı	ABD	Suriye'nin Deyrizor bölgesindeki İran destekli Şii milisler hedef alındı.

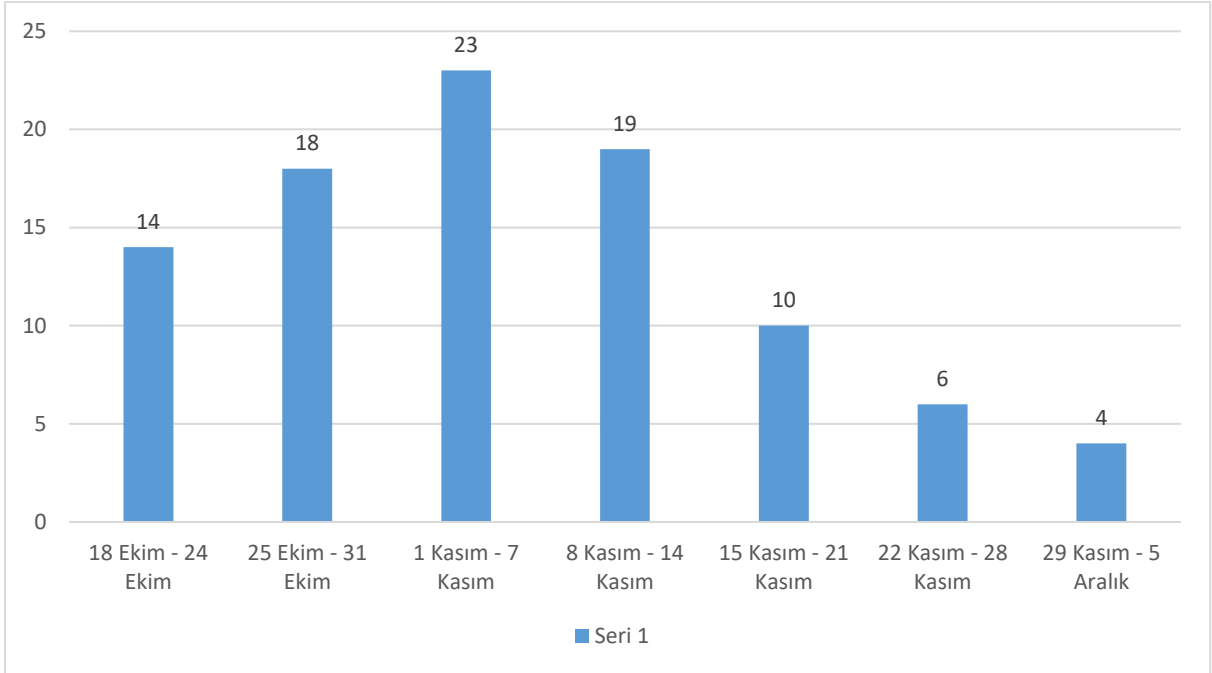
⁽⁶⁾ U.S. Department of State, "Terrorist Designations of Iran-aligned Militia Groups", 17 Kasım 2023, <https://bit.ly/3sWr5vH>.

⁽⁷⁾ U.S. Department of the Treasury, "U.S. Treasury Sanctions Iran-Aligned Militias in Iraq", 17 Kasım 2023, <https://bit.ly/41c0ZBh>.

13 Kasım	Suriye, Deyrizor (Elbu Kemal ve Mayadin)	Hava Saldırısı	ABD	Suriye'nin Deyrizor bölgesindeki İran destekli Şii milisler hedef alındı.
20 Kasım	Irak, Anbar	Helikopter Saldırısı	ABD	Irak'ın Anbar bölgesindeki Ketaib Hizbullah hedef alındı.
20 Kasım	Irak, Curf el Sakr	Hava Saldırısı	ABD	Irak'ın Curf el Sakr bölgesinde Ketaib Hizbullah hedef alındı.
3 Aralık	Irak, Kerkük (Dibis)	Hava Saldırısı	ABD	Irak'ın Kerkük bölgesindeki Dibis'te bulunan saldırı hazırlığındaki Hareket Hizbullah el Nüceba hedef alındı.

Tablo 4 ABD'nin İran Destekli Şii Milislerine Yönelik Saldırıları

Her ne kadar Amerikan hava saldırıları sayısal anlamda sınırlı olarak görülsede sonuç olarak başarılı olduğu görülmektedir. Nitekim Amerikan hava saldırılarının akabinde hem Suriye'de hem de Irak'ta Amerikan askerlerine yönelik saldırılarda azalma olmuştur ve 7 Ekim tarihi öncesi eskalasyon seviyesine geri dönmüştür.

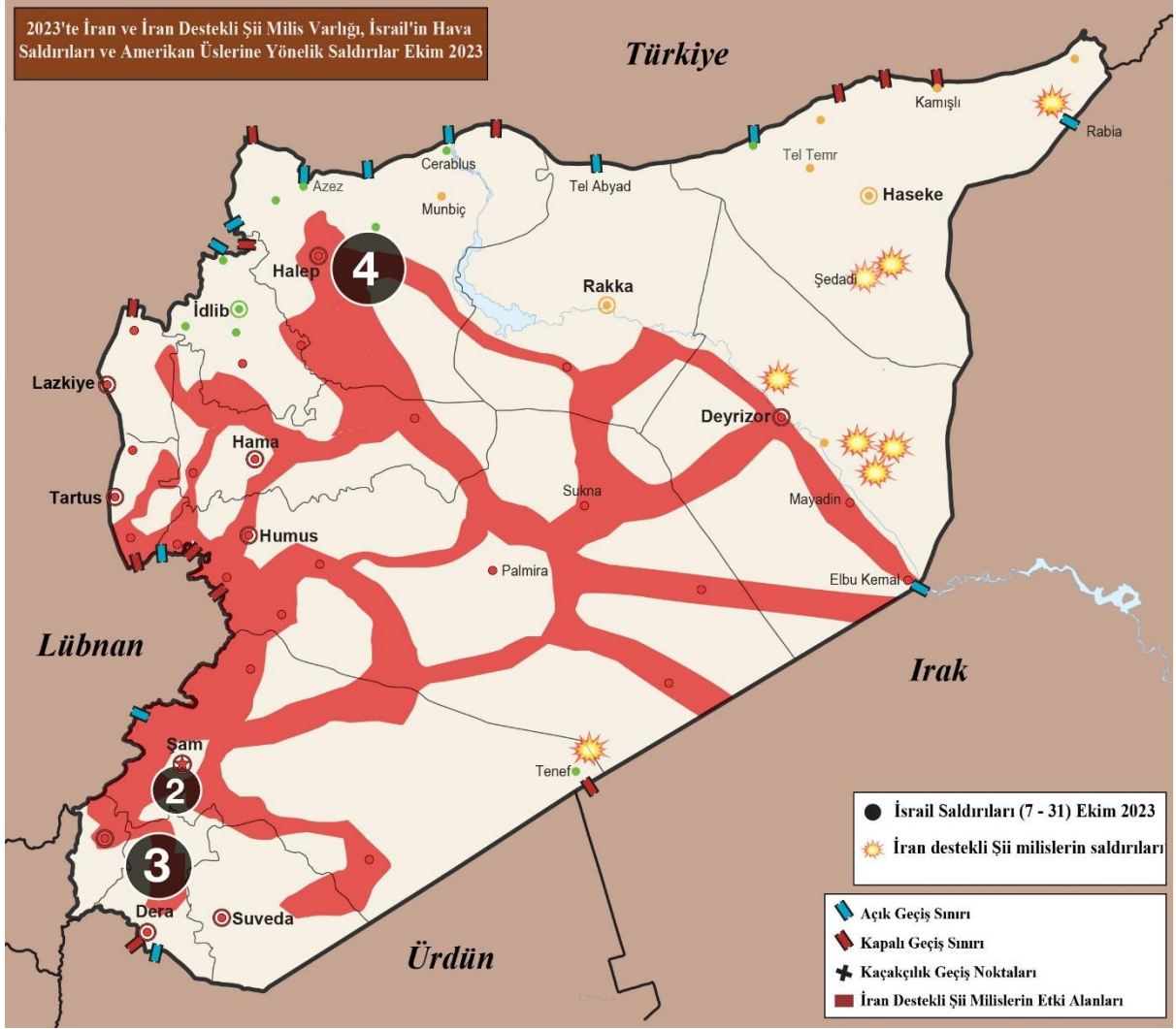
Şekil 1 İran Destekli Şii Milislerin Amerikan Üslerine Yönelik Saldırıları

KontROLSÜZ Eskalasyon Riski ve Sınırlandırma Çabaları

7 Ekim olayının ardından İsrail'in Gazze'ye yönelik kara harekâtı gerçekleştirmesi bekleniyordu ve uluslararası kamuoyunda İsrail'in Gazze'ye girmesinin bölgesel bir çatışma dinamiğine yol açabileceği ve yangının tüm Ortadoğu'ya yayılabileceği endişesi hâkimdi. Bu

bağlamda ilk beklenti, İsrail'in Gazze'ye kara harekâtı düzenlemesiyle beraber Lübnan ve Suriye üzerinden ikinci bir cephenin açılması ve Hizbullah'ın savaşa müdahil olması yönündeydi. İsrail'in Gazze'ye kara harekâtı eskalasyon merdiveninde bir basamak yukarısına işaret ederken bu basamaktan sonra da ikinci cephenin açılması ve hatta Batı Şeria'nın da buna dahil olması öngörüsü bulunuyordu. Eskalasyon merdiveninde basamaklar birer birer çıkılırken daha sonra Suriye ve Irak hattında İran destekli Şii milisler ile Amerikan askerleri arasında yeni bir eskalasyon seviyesine ulaşılma tehlikesi bulunuyordu. Bu tehlike karşısında, ABD İsrail'den kara harekâtı tarihini ertelemesini rica etti ve o arada bölgeye yeni hava savunma sistemleri konuşlandırdı.

Söz konusu böyle bir eskalasyon, Suriye'deki dengeleri de kökten değiştirme ve Suriye'deki görece durağanlığı bozma tehlikesi bulunuyordu. Ancak hem ABD hem de İran tarafından uygulanan caydırıcılık üzerine kurulu sınırlandırma stratejisi başarılı olmuş ve kontrolsüz eskalasyon engellenmiş, kontrollü eskalasyon üzerinde mutabık kalınmıştır. Bu bağlamda ABD'nin Doğu Akdeniz'e konuşlandığı uçak gemileri önemli bir etki oluşturmuştur. İran'ın ise Amerikan üslerine ve İsrail'e yönelik düzenlediği saldırıların boyutu yukarıda da belirtildiği üzere 'uyarı' niteliğini geçmemiştir. Kapsamlı ve eskalasyonu kontrolsüz bir yöne sürükleyecek saldırılar gerçekleşmemiştir. İran'ın bu stratejisi ile beraber ABD'nin sınırlı hava saldırıları düzenleme ve caydırıcı güç konuşlandırma stratejisi ile birleşince, kontrollü gerilim dönemine girilmiştir. Kontrolsüz gerilim riski devam etse de en azından şimdilik ABD'nin ve İran'ın sınırlandırma adımları başarılı olmuştur. Bu bağlamda Hamas lideri İsmail Haniye ile Ayetullah Ali Hameney arasında yapılan görüşmede, Hamaney'in İran'ın savaşa girmeyeceğini ve Hamas'ın 7 Ekim saldırısını İran ile koordine etmediğini belirtmesi önemli bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 2 2023'te İran ve İran Destekli Şii Milis Varlığı, İsrail'in Hava Saldırıları ve Amerikan Üslerine Yönelik Saldırıları, Hazırlayan: Navar Şaban

ABD ve İran arasındaki bu kontrollü eskalasyon, aslında bir yeni tecrübe değildir. Eski ABD Başkanı Donald Trump'ın yaptığı açıklamadan anlaşılacağı üzere, İran ile ABD arasında başarılı bir kontrollü eskalasyon tecrübesi bulunmaktadır. Nitekim İran Devrim Muhafızları komutanı Kasım Süleymani'nin öldürülmesinin ardından, İran'ın düzenlediği füze ve roket saldırıları başarılı bir kontrollü eskalasyon örneğidir.

Arap Dayanışması ve İnsanî Yaklaşım Arasında Esed Rejimi

Gazze'deki gerilimin ve savaşın Suriye'de oluşturduğu diğer bir etki ise Esed rejimi bağlamında yaşanmıştır. Esed rejiminin normalleşme süreci Şubat ayında yaşanan deprem akabinde Suudi Arabistan'ın pozisyon değiştirmesiyle hızlı bir ivme kat etse de sonraki gelişmelerin Şam'ın beklentilerinin altında kaldığını belirtmek mümkündür. İlk dönemki hızlı normalleşmenin ardından, Arap devletleri Şam'ın beklentilerini karşılanmadığından dolayı süreci ciddi anlamda yavaşlatmışlardır. Sürecin sonucunda somut bir değişiklik olmamış ve Arap devletleri, Esed rejimine sunduğu diplomatik meşruiyetin ötesine adım atmamıştır.

İsrail'in Gazze'ye yönelik orantısız saldırıları, diplomatik anlamda Esed rejimi için önemli bir fırsat oluşturmuştur. Riyad'ta düzenlenen ortak İslam İşbirliği Teşkilatı ve Arap Ligi zirvesine Beşar Esed davet edilmiş, aile fotoğrafında yer almış ve zirve esnasında konuşma yapmıştır. Böylelikle 12 yılın ardından ilk defa bazı devlet başkanları ile bir araya gelmiştir. Esed rejiminin bu zirveye davet edilmesi, uluslararası bir platform bağlamında en önemli katılım olmuştur. Her ne kadar Suriye'yi temsilen Esed rejimi Dışişleri Bakanı, Birleşmiş Milletler toplantılarına katılsa da bu zirve hem Beşar Esed'in katılımı hem de aile fotoğrafı ve ortak alanda yapılan konuşmalar sebebiyle en önemli katılım olmuştur.

Esed rejimi açısından katılım çok önemli olsa da Filistin meselesi, İslam İşbirliği ve Arap Ligi açısından bir ikilem yaratmıştır. Zirve esnasında İsrail'in sivillere yönelik saldırılarını eleştiren Beşar Esed, böylelikle zirvenin insanî yaklaşım argümanını gölgede bırakmıştır. Nitekim sivil kayıpların ana eleştiri konusu olduğu zirveye, İsrail'den sayıca çok daha fazla sivil öldüren bir rejim dâhil edilmiştir. İsrail'in Gazze'de yola açtığı sivil katliamı kınamak ve insanî ateşkes çağrısı için toplanan zirvenin, Suriye'de varil bombaları ve hatta kimyasal silah kullanan Beşar Esed'i davet etmesi bir etik çıkmaz olarak algılanmıştır.

Zirvedeki bu durum, aslında Esed rejiminin normalleşme sürecine ışık tutmaktadır. Arap devletleri 'Arap dayanışması' adı altında Esed rejimi ile Gazze'deki durumu görüşmektedirler. Ancak bu görüşme trafiği de Arap devletlerinin İsrail'e yönelik eleştirilerinin altındaki vicdanî ve insanî argümanları boşaltmaktadır. Böylelikle eleştiriler 'insanî' yaklaşımdan çıkarılıp, 'İsrail karşıtlığı' olduğu argümanı ile ekarte edilebilmektedir. Nitekim zirvenin hassasiyeti sivil kayıp iken, çok daha fazla sivilin öldürülmesinden sorumlu Esed rejiminin davet edilmesi söylemsel ve etik düzeyde bir yumuşak karın oluşturmaktadır.

Esed rejimi ve onun uluslararası alanda normalleşmesi ile dolaylı olan bir konu başlığı olarak; Gazze'de yaşanan insanî dram aynı zamanda Suriyeli sığınmacılar noktasında kamuoyunda olan algıyı da etkilemiştir. Filistin halkı ile olan insanî dayanışma, Suriyeli sığınmacılar bağlamında ilk yıllarda oluşan dayanışmayı kamuoyu nezdinde hatırlatmış ve insani argümanlar güçlenmiştir. Gazze ve Filistin meselesi gündemdeyken Suriyeli sığınmacıların varlığına yönelik eleştiriler kamuoyunda görünmez hale gelmiştir. Kamuoyundaki insanî hassasiyetler ve vicdanî yaklaşımlar tekrar nüksetmiştir. Ancak bu etkinin ne denli güçlü olduğu ve ne kadar sürebileceği önümüzdeki süreçte belirginleşecektir.

'Gazze' Sonrası Dönem

İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının Lübnan, Suriye ve Irak'a yansması ve İran bağlamında bölgesel bir savaşa yol açması beklenirken ABD'nin caydırıcı hamleleri ve Hamas'ın 7 Ekim saldırısında İran ile koordineli bir saldırı düzenlenmemiş olması, İran'ın geri adım atmasına yol açmıştır. Her ne kadar yukarıda belirtildiği üzere kontrollü eskalasyon başarılı olmuş gibi dursa da bu İran'ın ABD ve İran için oluşturduğu potansiyel tehdidi ortadan kaldırmamaktadır. İran kendisinin tüm Şii milislere hâkim olduğunu, kontrolsüz ve irrasyonel bir aktör olmadığını ispat etmiş olsa da 'Gazze sonrası' dönem için bunun ne tür bir etkisi olacağı bilinmemektedir.

Bir senaryo, ABD ve İsrail'in İran'ın bölgedeki varlığını kontrollü bir tehdit olarak DEAŞ ve benzeri yapıların oluşturabileceği kontrolsüz tehdiye tercih etmesidir. Diğer bir senaryo ise, ABD ve İsrail'in İran'ın potansiyel tehdidini ciddiye alıp Arap devletleri ile koordineli bir şekilde Lübnan, Irak ve Suriye hattında İran karşıtı politikalar oluşturmalarıdır.

7 Ekim tarihinde önce İran karşısında var olan İsrail stratejisinin başarısız olduğu anlaşılmıştır. İsrail'in düzenlediği hava saldırıları İran'ın ikmal hattını ve güç biriktirme stratejisini sekteye uğratamadığı görülmüştür. İlaveten, Rusya'nın İran'ı dengeleyici ve sınırlayıcı bir aktör olabileceği tezi de çökmüştür. İran'ın Dera'daki yoğun varlığı bunun en net göstergesi olmuştur. Özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi ve Ukrayna savaşında İran'dan silah, mühimmat ve özellikle dron desteği alması, Suriye'de Rusya ile İran arasındaki güç dengesini bozmuştur. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı, Gazze sonrasında İran karşıtı politikaların benimsenmesi daha olası görülmektedir.

İran karşıtı politikaların Lübnan, Suriye ve Irak hattında devreye sokulması, Suriye'de en çok PKK/YPG terör örgütünü etkileyecektir. Nitekim örgüt bir yandan ABD ile çalışırken diğer yandan da İran ve Rusya ile işbirliği yapmaktadır. Özellikle Tel Rıfat hattında örgütün İran destekli Şii milisler ile doğrudan bir işbirliği ve koordinasyonu bulunmaktadır. Buna ilaveten, İran'ın Suriye'deki müttefiki Rusya ve Esed rejimi 2019 yılından beri YPG'yi olası bir TSK-SMO kara harekâtına karşı korumaktadır. Örgütün İran ile olan angajmanı ve ilişkisi YPG ile sınırlı değildir. Irak hattında örgüt ile İran destekli Şii milisler arasında Sincar bölgesinde ve Mahmur Dağı bölgesinde bir beraberlik ve işbirliği bulunmaktadır. Ancak örgüt açısından belki de en önemlisi, Kandil dağların bir kısmının İran topraklarında olmasıdır. İran'ın Kandil Dağına yönelik baskı kurması ve hatta örgütün Irak'tan İran'a geçişini engellemesi, Kandil yönetimini oldukça zora sokacaktır. Nitekim Türk hava kuvvetleri Kandil Dağının Irak tarafında kalan kısımlarını bombalamaktadır. İran tarafında kalan kısım fiilî bir güvenli bölgedir.

Tüm bu ve benzeri sebeplerden ötürü, örgüt İran ile ABD arasındaki dengeyi korumak istemektedir. YPG/SDG sözde genel komutanı Mazlum Abdi'nin yaptığı açıklamada İran karşıtı bir koalisyonda yerel unsur olarak görev almayı istemedikleri ve Suriye sathının İran ile mücadele için kullanılmasını reddettiklerini açıklamıştır. Mazlum Abdi'nin yapmış olduğu bu açıklama Gazze sonrası örgütün araçsallaştırılması ve İran karşıtlığı üzerinden yeni bir rol biçilme olasılığını azaltmıştır. ABD'nin İsrail'in güvenliğini sağlamak için YPG üzerinden bir politika benimsemesi zorlaşmıştır. Anlaşıldığı üzere örgüt, İran'a olan bağımlılığı İran karşıtı koalisyonun yerel unsuru olmanın getireceği olası kazanımlara ağır basmıştır.

Eğer ABD, örgütü ikna edemez veya KCK ile Neo-KCK diye Necdet Özçelik tarafından tanımlanmış fikirsel ayrılığı ve konjektürel pragmatizm⁽⁸⁾, yapısal ayrılığa dönüştüremezse ABD, İran karşısında YPG'yi etkin olarak kullanamayacaktır. ABD'nin YPG'yi İran karşısında kullanamaması olasılığı, ABD'nin Suriye sathında alternatif arayışlara yönelmesine

⁽⁸⁾ Necdet Özçelik, "PKK-PYD Çekişmesinde Konjonktürel Pragmatizm: KCK ve Neo-KCK Tartışması", 7 Mayıs 2023, <https://bit.ly/3NhsYtQ>.

yol açabilir. ABD'nin YPG'yi doğrudan olmasa da dolaylı olarak İran karşısında kullanmakla yetinip Lübnan ve Irak'a odaklanması veya daha az agresif politikaları benimsemesi bu çerçevede öne çıkabilir. Ancak İsrail'in Gazze'deki kara hareketinin başarısına ve Amerikan seçimlerin sonuçlarına da bağlı olarak İran karşıtı agresif politikalar fikri öne çıkabilir.

Bu bağlamda öne çıkacak iki temel unsur bulunmaktadır. Birincisi Deyrizor bölgesindeki Arap aşiret güçleri üzerinden bir Arap aşiret kuşağı oluşturmaktır. İkincisi (birincisi ile bağlantılı olabilir) ise kuzeybatı ve kuzeydoğu Suriye'yi birleştirip Suriye genelinde İran ve Esed rejimine alternatif bütüncül bir yapının oluşturulmasıdır. Bu iki olasılık bağlamında Türkiye'nin ABD ile çalışma potansiyeli bulunmaktadır.

Bu bağlamda Hudson Enstitüsü tarafından yayınlanan Ocak 2023 tarihli raporda ortaya konulan model⁽⁹⁾ veya benzeri modeller ön plana çıkabilir. Bilindiği üzere, ABD nezdinde ve özellikle Batı'daki Suriye diasporası nezdinde Türkiye'nin etki alanındaki kuzeybatı Suriye ile Amerikan etkisi altında bulunan kuzeydoğu Suriye'nin birleştirilmesi üzerinde fikir teatisi bulunmaktadır. Ancak bu tarz bir senaryonun uygulanması doğrudan Türk-Amerikan ilişkileri ile bağlantılıdır ve ABD istese bile Türkiye'nin takınacağı tavır bunda belirgin olacaktır.

Sonuç

Gazze'deki gerilim ve savaşın Suriye'ye etkileri olarak en belirgin olgu, İran destekli Şii milisler ile İsrail ve yine İran destekli Şii milisler ile ABD arasında yaşanan karşılıklı saldırılar olmuştur. İsrail ve ABD hava unsurlarını kullanarak İran destekli Şii milislere yönelik saldırılar düzenlemiştir. Ancak güdülen hedef bağlamında İsrail'in İran'ın oluşturduğu kara ve hava ikmal hattını önlediği ve ABD'nin daha çok cezalandırıcı saldırılar düzenleyerek Amerikan üslerine yönelik saldırılardan caydırmayı arzuladığı görülmüştür. Buna karşın İran destekli Şii milislerin, İsrail ve Amerikan üslerine yönelik saldırılarında öne çıkan ortak özellik, saldırıların daha çok sembolik seviyede kalması ve mesaj niteliği taşımasıdır. İran destekli Şii milislerin daha yüksek saldırı kapasitesine sahip olmalarına rağmen, düzenledikleri saldırılarda görece küçük çaplı etkiye sahip sistemleri tercih etmeleri öne çıkmıştır. Söz konusu bu çatışma dinamiği özellikle İsrail'in Gazze'ye kara hareketi düzenlemesi ile daha da güçlenmesi beklenirken tam aksi olmuş ve İran ile İsrail ve İran ile ABD arasındaki sahadaki gerilim azalmıştır. Saldırıların seviyesinde bir azalma yaşanmıştır. Saldırılardaki azalışın ardında İran ve ABD'nin kontrollü eskalasyonu benimsemeleri ve önceki tecrübelerinden de hareketle eskalasyonu sınırlandırmayı tercih etmelerin bir sonucu olmuştur.

Gazze'nin Suriye'ye diğer bir etkisi ise Esed rejimi bağlamında görülmüştür. 7 Ekim öncesi başlayan fakat duraksamış olan normalleşme süreci 7 Ekim sonrasında iki yeni hüviyet kazanmıştır. Birincisi 'Arap dayanışması' adı altında Esed rejiminin yıllar sonra Riyad'taki uluslararası Gazze konferansına katılması ve dünya liderleriyle aile fotoğrafında yer alması olmuştur. İkincisi ise Gazze ve Filistin halkı ile olan dayanışmanın ve insanî duyarlılığın, Esed

⁽⁹⁾ Michael Doran ve Ömer Özkızılcık, "Escape from the Syrian Labyrinth: A Road Map", Hudson, 13 Ocak 2023, <https://bit.ly/46Nadp0>.

rejiminin Suriyelilere yönelik işlediği suçları hatırlatması ve Suriyeli sığınmacıların yaşadığı ülkelerde onlara yönelik kamuoyu algısının olumlu yöne doğru değişmesidir. Ancak bu etkinin ne denli güçlü olacağı ve ne kadar uzun süreceği bilinmemektedir.

Son olarak raporun son başlığı altında geleceğe yönelik Gazze'nin Suriye'ye olası yansımaları bağlamında İran karşıtlığı politikalar değerlendirilmiştir. Bu bağlamda öne çıkan alternatif senaryolar şöyledir:

- İran karşıtı politikaların benimsenmemesi,
- İran'a karşı politikaların benimsenmesi fakat Suriye ayağının oluşturulmaması,
- İran karşıtı politikalar için Suriye'de YPG'nin araçsallaştırılması,
- İran'a karşı Suriye'de Arap aşiretleri üzerinden yeni bir yapılanmanın kurulması veya
- İran'a karşı kuzeybatı ve kuzeydoğu Suriye'nin birleştirilmesinin gündeme gelmesi.

Yukarıda ele alındığı üzere, ortaya konulan bu beş senaryodan hangisinin gerçekleşeceği ABD'deki seçimler, Gazze'deki savaşın gidişatı, PKK/YPG'nin tutumu ve Türkiye'nin devreye sokacağı politikalara bağlı olacaktır.